

ALIBI ĮRODINĖJIMO BAUDŽIAMAJAME PROCESU KRIMINALISTINIAI IR PROCESINIAI ASPEKTAI

Alvydas Barkauskas *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas (8 5) 271 4639
Elektroninis paštas alvydas@vaateismas.lt*

Pateikta 2008 m. kovo 21 d., parengta spausdinti 2008 m. gegužės 19 d.

Santrauka. Straipsnyje yra analizuojami klausimai susiję su alibi įrodinėjimu baudžiamajame procese. Alibi patikrinimas – vienas iš svarbiausių nusikaltimo tyrimo uždavinių. *Alibi* patikrinimo rezultatai dažniausiai turi lemiamos reikšmės įrodinėjant konkrečių asmenų kaltę. Remiantis specialia užsienio šalių literatūra pirmojoje straipsnio dalyje yra apžvelgiami bendrieji teoriniai alibi sampratos klausimai, loginė struktūra ir rūšys. Šioje dalyje autorius taip pat analizuoja alibi ir nusikaltimų tyrimo versijų panašumus ir skirtumus, pateikia jų atribojimo požymius. Straipsnio antrojoje dalyje yra analizuojami praktiniai, taikomieji alibi patikrinimo klausimai – kriminalistinės-taktinės rekomendacijos taikytinos tikrinant bei išaiškinant klaidinančias alibi.

Pagrindinės sąvokos: alibi, nusikaltimo tyrimo versijos, įrodinėjimas, įrodymai, nusikaltimo padarymo laikas, nusikaltimo padarymo vieta, įtariamasis, kaltinamasis.

IVADAS

Parodymų remiantis alibi yra gana daug ir jie sunkiai įrodomi. Tyrėjai dažnai turi tikrinti alibi nužudymų, vagysčių, plėšimų ir kitų kategorijų bylose. Įvykio tyrimo metu neatkreipus deramo dėmesio į pateiktą alibi, neištyrus jo, gali kilti sunkių pasekmių – pažeista nekalto prezumpcija, procesinės teisės bei procesinės garantijos, t. y. padaryta esminių baudžiamojo proceso pažeidimų dėl kurių nebus nustatyta tiesa ir įkaltinti ne tie asmenys, kurie padarė nusikaltimą. Tokiu atveju – tai neatitiks baudžiamojo proceso įstatymo paskirties, numatytos Lietuvos Baudžiamojo proceso kodekso (toliau BPK) 1 straipsnyje bei nebus įgyvendintas teisingumas.

Straipsnyje analizuojamos alibi įrodinėjimo problemos baudžiamajame procese. Lietuviškoje baudžiamojo proceso ir kriminalistikos literatūroje mažai nagrinėtos alibi sampratos, struktūros, tikrinimo problemos esant įrodinėjimo procesui. Kiek bendresniais bruožais lietuviškoje teisės literatūroje alibi problemas apžvelgė šio straipsnio autorius [1, p. 103–107]. Alibi tyrimo

baudžiamajame procese problemos labiau tyrinėtos Austrijos, Lenkijos, Rusijos bei Vokietijos mokslininkų: Rusijoje – L. Drapkinas [2, 3, p. 7–12], V. Obrazcovas [4], Austrijoje ir Vokietijoje: R. Ackermannas, H. Clagesas, H. Rollas [5, p. 191–200], R. Magulskis [6, p. 80–82], H. Schwagerlas [7], R. Weihmannas [8, p. 178–181], Lenkijoje: T. Tomaševskis [9], P. Girdvoynis [10, p. 178–180] ir kiti. Šiame straipsnyje, remdamiesi užsienio šalių literatūra, apžvelgsime alibi sampratą, praktinę reikšmę bei taktinius-metodinius alibi tikrinimo aspektus.

1. ALIBI SAMPRATA IR PRAKTINĖ REIKŠMĖ

1. Baudžiamajame procese bei kriminalistikoje tradiciškai *alibi* suprantamas kaip įtariamojo (kaltinamojo) nekaltumo įrodymas, pagrįstas tuo, kad jis nusikaltimo padarymo momentu nebuvo nusikaltimo padarymo vietoje, o buvo kitoje vietoje. Alibi patikrinimas – vienas iš svarbiausių nusikaltimo tyrimo uždavinių. *Alibi* patikrinimo rezultatai dažniausiai turi lemiamos reikšmės įrodinėjant konkrečių asmenų kaltę.

Alibi terminas yra kilęs iš lotynų kalbos ir reiškia kažkur kitur, kitoje vietoje [11, p. 45; 12, p. 33]. Taip

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedros docentas.

alibi apibūdinama ir teisės literatūroje. Pavyzdžiui, Rusijos Federacijoje *alibi* sąvoka pateikiama net baudžiamojo proceso kodekse. Alibi apibrėžimas yra pateiktas BPK 5 straipsnio 1 p., prie šiame kodekse vartojamų sąvokų ir teigiama, kad *alibi* yra nusikaltimo padarymo momentu įtariamojo ar kaltinamojo buvimas kitoje vietoje [13]. Vokiškoje kriminalistikos literatūroje *alibi* yra apibūdinama kaip įrodymas apie kriminalistiniu požiūriu dominančių asmenų (ypač įtariamųjų ir nukentėjusiųjų) buvimą kriminalistiškai reikšmingu laiku (dažniausiai nusikaltimo laiku / nusikaltimo vietoje) ne kriminalistiškai reikšmingoje vietoje, t.y. kitur. Asmens nurodyta *alibi* vieta apibūdinama, kaip vieta, kurioje asmuo kriminalistiniu požiūriu reikšmingu laiku buvo [5, p. 191]. Panašios kriminalistinės *alibi* sampratos vėrauja ir lenkiškoje literatūroje [2; 9; 10, p.178].

Dėl alibi loginės struktūros yra kiek skirtingos nuomonės. R. Weihmanno manymu *alibi* yra **vietos ir laiko santykis** [8, p.178], V. A. Obrazcovo nuomone, *alibi* loginę sistemą sudaro trys pagrindiniai elementai: nusikaltimo padarymo vieta; nusikaltimo padarymo laikas; vieta, kur nusikaltimo momentu buvo asmuo, pareiškęs apie savo *alibi* [4, p. 280].

R. Weihmanno pateikta alibi struktūra ne visiškai atspindi alibi kriminalistinės sampratos ir jos tikrinimo proceso esmę, nes alibi tikrinimo pagrindas – patikrinti konkretaus įtariamojo (kaltinamojo) kaltumą arba nekaltumą dėl konkretaus nusikaltimo padarymo, kitaip tariant, nesant konkretaus įtariamojo, nėra ir alibi. Dėl to R. Weihmanno pateiktą alibi vidinę struktūrą turėtų papildyti dar vienas svarbus elementas – asmuo, dėl kurio yra tikrinama alibi, t. y. įtariamasis (kaltinamasis), ir alibi turėtų būti nustatyta logiškai kaip **įtariamojo (kaltinamojo) vietos ir laiko santykis**. Tokia išvada galime padaryti dar ir dėl to, kad alibi įrodinėjama: renkant duomenis apie asmenis, nusikaltimo laiką ir vietą. Tokiu atveju – *alibi yra įtariamojo (kaltinamojo) nekaltumo įrodymas, pagrįstas duomenimis, patvirtinančiais, kad jis nusikaltimo padarymo momentu buvo ne nusikaltimo padarymo vietoje, o kitur*. Šiame apibrėžime iš esmės atsispindi visi būtini minėtieji alibi turinio elementai.

Kai kurių mokslininkų nuomone, įtariamojo (kaltinamojo) alibi pareiškimą (iškėlimą) tiriant įvykį galima apibūdinti ir kaip ginamosios versijos arba, kaip teigia lenkų kriminalistas P. Girdvoynis [9, p. 179], kontraversijos iškėlimą bei kaip tam tikrą gynybos metodą. Toks teiginys grindžiamas tuo, kad alibi yra tarsi versija apie tai, jog įtariamasis (kaltinamasis) nepadarė nusikaltimo, nes nusikaltimo darymo metu nebuvo nusikaltimo padarymo vietoje, o buvo kitur. Tyrėjo užduotis – remiantis tokios versijos pagrįstumu tikrinti ją, ar ne. Nors alibi ir tyrimo versijos turi tam tikrą bendrą bruožų, pavyzdžiui, jos turi atitikti bendruosius loginio samprotavimo dėsnius – tapatybės, prieštaravimo ir negalimo trečiojo, tačiau ar alibi ir tyrimo versijos teisingos bei patikimos turi būti tikrinama taikant tuos pačius loginius metodus – analizę, sintezę, indukciją, dedukciją bei analogiją, ir kt. Tačiau taip alibi ir tyrimo versijas sutapatinama nepagrįstai. Manome, kad alibi reikėtų skirti nuo

tyrimo versijų. Ji skiriasi tokiais pagrindiniais požymiais:

- alibi yra įtariamojo (kaltinamojo) gynybos priemonė baudžiamojoje byloje, o tyrimo versija yra tiesos nustatymo ir įrodinėjimo priemonė;
- alibi nusikaltimo tyrimo metu pareiškia įtariamasis (kaltinamasis), o tyrimo versijas kelia tyrėjas*, t. y. skiriasi subjektai;
- alibi yra įtariamojo (kaltinamojo) teigimas, kurio turinį sudaro ne tikėtinos, bet tikros žinios, t. y. įtariamasis (kaltinamasis), pareiškdamas savo alibi, ją pateikia, kaip tikras ir neabejotinas žinias, kad nusikaltimo momentu buvo kitoje vietoje. Taigi tyrimo versija yra tyrėjo prielaida apie tikėtinas ir įrodinėtinas bylos aplinkybes, kurias reikia patikrinti;
- alibi yra tyrimo versijų tikrinimo objektas, nes pareiškta tyrėjui alibi yra bylos aplinkybė, kurią reikia patikrinti ir nustatyti jos buvimą, ar nebuvimą.
- tikrinant alibi labiau dominuojantis yra dedukcinis samprotavimo būdas, nes tyrėjui alibi yra pareiškta kaip išbaigtas teiginys, ir tyrėjas jį tikrina principu – nuo bendro prie atskiro. Taigi tyrimo versijoms kelti yra labiau priimtini indukciniai samprotavimo būdai.

Literatūroje pateikiamos tokios alibi rūšys: teisingos (vok. *das echte Alibi*), kurios pasitvirtina ir klaidinančiosios (vok. *das falsche Alibi*), kurios nepasitvirtina, paneigiamos. Klaidinančiosios dar gali būti skirstomos į iš anksto suplanuotas (vok. *das bevusst falsche Alibi*), t.y. prieš darant nusikalstamą veiką yra specialiai paruoštas įvykio scenarijus ir neplanuotas. Iš anksto suplanuotos dar gali būti kvalifikuotos (vok. *das qualifiziert falsche Alibi*), t.y. specialiai sukuriant fiktyvius įrodymus, duomenis ir paprastos – be jokių specialiai tam parengtų fiktyvių duomenų [7, p. 79–113,].

Tiriant nusikaltimus dažniausiai yra iškeliamos klaidinančiosios alibi. Šias alibi pareiškusių asmenų tikslas yra suklaidinti tyrimą atliekantį pareigūną ir/arba nuslėpti padarytą nusikaltimą. Tokių alibi iškėlimą kriminalistikoje traktuoja, kaip vieną iš nusikaltimo slėpimo bei pasipriešinimo tyrimui formų. Kriminalistikoje skiriamos dvi pagrindinės pasipriešinimo nusikaltimo tyrimui formos – pasyvioji ir aktyvioji. Klaidinančiosios alibi pareiškimas vertintinas kaip aktyvioji pasipriešinimo forma, nes įtariamasis (kaltinamasis) sukurdamas ir pareiškdamas alibi bando ja apsiginti nuo pareikšto jam įtarimo (kaltinimo) ir siekia sąmoningai suklaidinti tyrėją pranešdamas jam melagingą informaciją.

2. Praktinė alibi patikrinimo reikšmė yra ta, kad jei tikrinimo metu alibi teisingumas paneigiamas, t. y., nustatoma, kad ji klaidinanti – tai gali tapti vienu iš svarbių įtariamojo (kaltinamojo) kaltumo įrodymų. Jei pasitvirtina įtariamojo (kaltinamojo) pareiškta alibi, tuomet būtina nustatyti asmens, kurio atžvilgiu pasitvirtino alibi, jį

* čia turima galvoje tyrėją plačiąja prasme – tai asmuo atliekantis baudžiamosios bylos tyrimą bei ją nagrinėjantis – ikiteisminio tyrimo tyrėjas, prokuroras ir teisėjas.

kaltinančių įrodymų byloje atsiradimo ir nustatymo aplinkybes. Tokiu atveju byloje gali kilti pagrindas pareikšti įtarimus kitiems asmenims, kuriems jie dar nebuvo pareikšti.

Vertinant įrodymus, kai kuriais atvejais, alibi nustatymas ir pasitvirtinimas (įrodymas) gali būti traktuojamas nebūtinai įtariamojo (kaltinamojo), pareiškusio apie savo alibi, naudai. Teismų praktika patvirtina, kad, nusikaltimo darymo metu nustačius įtariamojo (kaltinamojo) nebuvimo nusikaltimo vietoje faktą, dar nereiškia, jog tas asmuo nesusięs su nusikalstama veika. Reikia turėti galvoje, kad šiais laikais nusikalstamas pasaulis turi neribotas galimybes naudotis naujomis technologijomis ir nusikalstamą veiklą organizuoti, kontroliuoti bei vykdyti pasitelkdamas telekomunikacijos priemones, t.y. per atstumą. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų teismas nustatė, kad:

R. Č., R. R. ir V. K., nesilaikydami įstatymų nustatytos tvarkos, savavališkai pabandė susigrąžinti V. C., E. J. ir A. K. negražintą R. Č., R. R. ir J. D. 6000 JAV dolerių (24 000 Lt) skolą ir 4000 JAV dolerių (16 000 Lt) palūkanų. 2002 m. sausio 9 d., apie 22 val., Vilniuje, prie Karoliniškių mikrorajone (Sietyno g. 8) esančių garažų, V. K. panaudojo fizinę prievartą prieš nukentėjusį V. C. – iš už nugaros rankomis jį apglėbęs per pečius ir prispaudęs prie automobilio sėdynės atlošo, reikalavo sugrąžinti skolą ir kaip užstatą, kol nebus sugrąžinta skola ir palūkanos, laikinai paėmė iš V. C. automobilį „Mercedes Benz“, priklausantį E. J., auksinę apyrankę ir du mobiliojo ryšio telefonus.

Kasaciniu skundu nuteistas J. D. prašė panaikinti skundžiamų pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nuosprendžių dalį, kurioje jis pripažintas kaltu ir nuteistas. Savo prašymą kasatorius motyvavo tuo, kad priimti apkaltinamieji nuosprendžiai dėl jo yra nepagrįsti ir neteisėti, nes teismo padarytos išvados neatitinka faktinių bylos aplinkybių. Dėl šios priežasties, nuteistojo nuomone, buvo netinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas. J. D. tvirtino, jog jis nedalyvavo (buvo išvykęs iš Lietuvos, aut. pastaba) iš V. C. savavališkai paimant automobilį „Mercedes Benz S500“, kad savo veiksmais niekam nepadarė jokios žalos. J. D. savo kasaciniame skunde teigė, kad R. Č. paprašytas jis tik sutiko tarpininkauti sprendžiant konfliktą dėl „Mercedes Benz S500“ manydamas, kad elgiasi teisėtai – geranoriškai padeda išspręsti tarp pažįstamų ir draugų kilusį ginčą. Todėl, nuteistojo nuomone, jo veikoje nėra kaltės, ir ši veika negali būti pripažinta kaip bendrininkavimas su R. Č., R. R. bei V. K..

Teismas nutartyje konstatavo, kad J. D. prie kitų bendrininkų pradėto nusikaltimo prisidėjo jo vykdymo pradžioje (nusikaltimas tęsėsi nuo 2002 m. sausio 9 d. iki 2002 m. sausio 31 d., o J. D. prie jo prisidėjo 2002 m. sausio 16 d.). Taip pat teismas nustatė, kad J. D. žinojo apie automobilio ir kito turto atėmimo iš nukentėjusiųjų aplinkybes. Todėl akivaizdu, teismo nuomone, kad J. D. visiškai suvokė, jog ginčas sprendžiamas neteisėtais būdais, o jau panaudojus fizinę prievartą prieš V. C. ir toliau naudojant psichinę prievartą prieš visus tris nukentėjusiuosius. J. D. nusikalstama veika teisingai kvali-

fikuota remiantis 2000 m. BK 294 straipsnio 2 d., nes jis kartu su kitais bendrininkais savavaliavo, panaudodamas fizinę ir psichinę prievartą [14].

Nors šioje byloje buvo nustatytas faktas, kad J. D. nedalyvavo atliekant smurtinius veiksmus, kad jis buvo išvykęs, tačiau kaip vienu iš įrodymų buvo remtasi užfiksuotais nusikaltimo tyrimo metu telefono pokalbiais.

2. TAKTINIAI IR METODINIAI ALIBI TIKRINIMO ASPEKTAI

1. Lenkiškoje, rusiškoje ir vokiškoje baudžiamojo proceso bei kriminalistikos literatūroje *alibi* tikrinimas siejamas visų pirma su įrodinėjimo procesu. Tiriant alibi, Holgerio Rollio nuomone, reikėtų siekti dviejų tikslų: pirma, reikia iširti alibi logiškai, t.y. ją išanalizuoti ir, antra, ją patikrinti praktiškai [5, p. 192]. Konkrečių kriterijų, atribojančių alibi loginį tyrimą ir patikrinimą, vokiškoje literatūroje mokslininkai neišskiria, ir tai suprantama, nes tai galima padaryti tik teoriškai abstrahuojant alibi tikrinimo procesą. Praktinėje veikloje alibi loginė analizė ir jos praktinis patikrinimas yra tarpusavyje susiję du vieningo proceso etapai. **Alibi loginis tyrimas** (analizavimas) yra jos turinio loginis patikrinimas, taikant loginius metodus: analizę, sintezę, indukciją, dedukciją bei analogiją, logiškai tikrinama ar konkrečių proceso dalyvio alibi yra logiška atsižvelgiant į konkretaus įvykio vietas, laiko ir kitas aplinkybes. Šiuo atveju logiškai analizuojama ir sintezuojama bylos medžiaga. Tačiau, kaip jau minėta, tikrinant alibi labiau dominuojantis yra dedukcinis samprotavimo būdas.

Atsižvelgiant į pateiktą alibi sampratą, logiškai alibi galėtų būti paaiškinama taip: esant pradinėms sąlygoms, jei įtariamasis (kaltinamasis) remiasi alibi, tai, **pirma**, logiškai nusikaltimo padarymo laikas (N_L) ir laikas, toje vietoje, kur jis buvo nusikaltimo darymo momentu (B_L) turi sutapti – (N_L) ~ (B_L), t. y. būti ekvivalentiškas (jei du kokie nors reiškiniai arba faktai objektyviai yra susiję taip, kad pirmasis gali egzistuoti tik esant antrajam, o antrasis savo ruožtu negali egzistuoti be pirmojo – toks ryšys yra vadinamas ekvivalentišku) [15, p. 27], **antra**, nusikaltimo padarymo vieta (N_V) ir įtariamojo (kaltinamojo) buvimo vieta, nusikaltimo darymo momentu (B_V), turi visiškai nesutapti – (N_V) / (B_V).^{*} Šie alibi struktūriniai elementai patikrinami atliekant tyrimo veiksmus, naudojant lygiagretų (paralelinį) versijų tikrinimo metodą. Šiuos, alibi elementus galima analizuoti ir kaip tam tikrus loginius sekmenis.

Atlikus loginį alibi tyrimą ji patikrinama atliekant tyrimo veiksmus, numatytus BPK. Alibi tikrinimas, kaip įrodinėjimo dalis, yra vientisa loginė ir praktinė veikla, kurios tikslas nustatyti tiesą baudžiamojoje byloje.

Prieš atliekant alibi patikrinimą reikia suplanuoti tyrimo veiksmus ir iškelti nusikaltimo tyrimo versijas. Tikrinant alibi turi būti iškeltos ir tikrinamos dvi bendrosios tipinės versijos: a) alibi reali; b) alibi išgalvota (klaidinanti).

^{*} logikoje ženklai ~ ir / atitinkamai reiškia ekvivalentiškumą ir nesutapimą, pvz., žr.: Кондаков Н.И. Логический словарь. Москва. 1971, с. 470.

Jei, patikrinus versiją, pasitvirtina prielaida, kad įtariamąjį alibi reali, tuomet darytina viena iš išvadų, jog įtarimas, kaip jau minėta, gali būti pareikštas nekaltam asmeniui. Todėl reikia kruopščiai patikrinti esamus byloje duomenis ir išsiaiškinti aplinkybes, kuriomis remiantis galėjo būti pareikštas toks įtarimas. Šiuo atveju, nusikaltimų tyrimo praktikoje tai įvyksta dėl kelių priežasčių: a) sąžiningai klystant tyrėjui ar kitiems apklaustiems proceso dalyviams; b) esant apkalbai.

Alibi tikrinimo procesas tiriant nusikaltimus savo turiniu ir pobūdžiu nėra vienareikšmis. Rusų kriminalisto L. Drapkino nuomone, tikrinant alibi gali susiklostyti dvi tipinės tyrimo situacijos:

- nėra patikimų duomenų ir informacijos šaltinių apie alibi struktūrinius elementus;
- yra pakankamai duomenų apie bylos aplinkybes, nėra rimtų sunkumų tiriant alibi struktūrinius elementus [2].

Esant pirmajam atvejui, tyrimo metu susiklosto negatyvi situacija, alibi patikrinti yra sudėtingiau, nes nėra pakankamai informacijos, norint iškelti pagrįstas ir bent tikslesnes versijas, o antruoju atveju, atvirkščiai, situacija yra pozityvi, nes, esant daugiau informacijos, atsiranda sąlygos iškelti tikslesnes versijas apie tiriamas bylos aplinkybes ir organizuoti jų tyrimą. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad, nors byloje yra tikslūs duomenys apie nusikaltimo vietą ir laiką, tyrėjo užduotis tiriant alibi nėra tokia paprasta, nes įtariamasis (kaltinamasis) gali turėti galimybę dirbtinai sugalvoti ir parengti klaidinančią kvalifikuotą alibi. Tai jis galėtų padaryti: a) remdamasis meluojančiais ir suinteresuotais tyrimo baigtimi liudytojais arba sąžiningai klystančiais asmenimis; b) pasinaudodamas fiktyviais arba formaliai teisingais dokumentais; c) pateikdamas melagingus parodymus, kuriais stengiamasi sudaryti įspūdį, kad nusikaltimo padarymo momentu buvo kitoje vietoje – dalyvavo konkrečiuose renginiuose; d) pateikdamas sunkiai patikrinamą alibi, tikėdamasis, kad tyrėjas jos nesugebės patikrinti, tai yra surinkti įrodymus, paneigiančius įtariamąjį (kaltinamąjį) alibi, kad nusikaltimo darymo momentu jis buvo kitoje vietoje, e) žodžiu pareiškdamas, kad nusikaltimo darymo momentu buvo kitoje vietoje, iš viso nenurodydamas nei laiko, nei buvimo vietos.

Logiškai tiriant alibi galima pastebėti dar du svarbius momentus: pirma, pasitvirtinant alibi – turi visiškai sutapti visi faktiniai duomenys, apibūdinantys nusikaltimo padarymo laiką (N_L) ir laiką toje vietoje, kur įtariamasis (kaltinamasis) buvo nusikaltimo darymo momentu (B_L). Turi sutapti – (N_L)~(B_L). Faktiniai duomenys, apibūdinantys vietas, neturėtų sutapti (N_V)/(B_V); antra, nepasitvirtinant alibi faktiniai duomenys, apibūdinantys laiką ir vietą, pasikeičia vietomis – (N_L)~(N_V) ir (B_L) / (B_V), tai tiek faktiškai, tiek logiškai paneigia įtariamąjį (kaltinamąjį) alibi.

2. Apibendrinant Vokietijos ir Rusijos mokslininkų pateiktas alibi tikrinimo procesines ir kriminalistines taktines rekomendacijas galima teigti, kad iš esmės jos yra pateikiamos tokios:

- Svarbiausia tikrinant alibi reikia kuo tiksliau išsiaiškinti nusikaltimo laiką ir įtariamąjį (kaltina-

mojo) buvimo vietą prieš pat nusikaltimo padarymą ir po jo;

- Apklausiant įtariamąjį (kaltinamąjį) reikia sužinoti ne tik apie aplinkybes, apibūdinančias nusikaltimo padarymo laiką ir vietą, bet ir, pavyzdžiui, apie visą jo dienos veiklą, laiką ir buvimo vietą, su kuo jis bendravo;
- Pirmoji apklausa gali turėti lemiamos reikšmės tikrinant alibi, todėl jai turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys;
- Turi būti kruopščiai apklausti liudytojai, reikia tiksliai išsiaiškinti apie nusikaltimo padarymo laiką ir vietas aplinkybes bei, kas jiems žinoma apie įtariamąjį (kaltinamąjį), ar jie tiksliai jį matė, girdėjo, atpažįsta, kokie jų tarpusavio santykiai;
- Reikia patikrinti, ar konkretus asmuo, per tam tikrą laiką galėjo atsidurti tam tikroje vietoje, esant tam tikroms sąlygoms;
- Tikrinant įtariamąjį (kaltinamąjį) alibi, reikia išsiaiškinti santykius su šeimos nariais, draugais, kurie gali būti šališki;
- Veiksmai, kuriais tikrinamas alibi, turi būti operatyvūs, netikėti asmenims, kurių alibi tikrinamas, ypač bendrininkams, įtariamiems padarius nusikaltimą.

Pradinė informacija/ Esama situacija	Pagrindinės tyrimo kryptys
Žinoma nusikaltimo vieta ir laikas	Reikia nustatyti ir iširti, kur asmuo (įtariamasis) buvo nusikaltimo padarymo laiku ir kioje vietoje
Nustatytas konkretus asmuo (pvz., įtariamasis arba spėjama, kas galėjo padaryti nusikaltimą) ir žinoma nusikaltimo vieta	Reikia nustatyti ir iširti, kada konkretus asmuo buvo nusikaltimo vietoje
Žinomas konkretus asmuo (pvz., įtariamasis arba spėjama, kas galėjo padaryti nusikaltimą) ir žinomas nusikaltimo laikas	Reikia nustatyti ir iširti, kur konkretus asmuo buvo nusikaltimo padarymo laiku

Be to, tikrinant alibi gali būti atliekami šie veiksmai:

- Tikrinamo įvykio laiko ir vietos diagramų parengimas bei modeliavimas;
- Tyrimo veiksmai: apklausa, parodymas atpažinti, akistata, eksperimentas, parodymų patikrinimas vietoje.

Tipiškos alibi tikrinimo klaidos:

- alibi iškėlimo pagrindas yra klaidingas įvykio laikas, t.y. alibi iškelta esant neteisingoms įvykio ir laiko charakteristikoms (įvykis vyko ne tuo metu, arba iš vis neįvyko);
- alibi yra teisingai iškelta, tačiau ji neteisingai aiškinama (interpretuojama);
- liudytojai gali pateikti klaidingus duomenis apie įvykį, nes gali klysti (tyčia ar netyčia) dėl įvykio vietos, laiko ir asmenų;

- liudytojai gali pateikti klaidingus duomenis, nes:
 - klaidingai įsidėmėjo įvykio asmenis, laiką, vietą, nes jiems tai buvo netikėta;
 - klaidingai įsidėmėjo įvykio asmenis, laiką, vietą, nes jaučia psichologinį spaudimą;
 - klaidingai įsidėmėjo įvykio asmenis, laiką, vietą, nes tai klaidingai suvokė dėl savo fiziologinių ir kitų savybių – amžiaus, silpnos regos, girtumo ir t.t.;
- gali pateikti klaidingus duomenis, nes yra šališki.

Šiame straipsnyje autorius tik bendriausiais bruožais pabandė apžvelgti alibi baudžiamajame procese problematiką, kuri yra labai aktuali kriminalistiniu ir procesiniu aspektais. Lietuvoje šia tema publikacijų kol kas stinga. Todėl alibi pareiškimo įrodinėjime problema reikia tyrinėti moksliskai toliau, ypač atkreipiant dėmesį į klaidinančių (melagingų) alibi tyrimą ir įrodinėjimą.

IŠVADOS:

Alibi yra įtariamojo (kaltinamojo) nekaltumo įrodymas, pagrįstas duomenimis, kurie patvirtina, kad jis nusikaltimo padarymo momentu buvo ne nusikaltimo padarymo vietoje, o kitur.

Tikrinant alibi turi būti iškeliamos dvi tipinės tyrimo versijos: a) pareikšta alibi yra teisinga; b) pareikšta alibi yra klaidinanti (melaginga). Tikrinant šias versijas pagrindiniai tyrimo veiksmai turėtų būti:

įtariamojo (kaltinamojo) išsami apklausa apie tai, kur ir su kuo jis buvo nusikaltimo padarymo metu, ką veikė nusikaltimo padarymo metu, nurodant šių aplinkybių tikslų laiką ir vietą;

akistata tais atvejais, kai alibi pareiškusio asmens parodymai iš esmės prieštarauja kito proceso dalyvio parodymams.

Kiti, pirmaeiliai tyrimo veiksmai, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, gali būti: asmenų, susijusių su tiriamu įvykiu, apklausos, parodymas atpažinti, laikinas sulaukymas, krata, poėmis, tolimesni veiksmai – parodymų patikrinimas vietoje, eksperimentas ir t.t..

Klaidinančios alibi pareiškimas vertintinas kaip aktyvioji pasipriešinimo nusikaltimo tyrimui forma, nes įtariamasis (kaltinamasis) sukurdamas ir pareiškdamas alibi bando ja apsiginti nuo pareikšto jam įtariamo (kaltinamo) ir siekia sąmoningai suklaidinti tyrėją pranešdamas jam melagingą informaciją.

LITERATŪRA:

1. Barkauskas, A. *Nusikaltimo tyrimo versijų šiuolaikinė koncepcija ir jos plėtros kryptys*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2000
2. Драпкин, Л. Я.; Валева, Г. Г.; Воскобойникова, Е. Л. *Логическая структура процесса проверки алиби. Актуальные проблемы следственной деятельности*. Свердловск, 1990
3. Драпкин, Л. Я. *Основы теории следственных ситуаций*. Свердловск, 1987.
4. Образцов, В. А. *Криминалистика*. Курс лекций. Москва, 2004.

5. Ackermann, R.; Clages, H.; Roll, H. *Handbuch der Kriminalistik: für Praxis und Ausbildung*. Tutting, München, Hannover, Berlin, Weimar, Dresden, 2000.
6. Magulski, R. *Fallbeurteilung, Fallbearbeitung und kriminalistisches denken*. Heidelberg, 1982.
7. Schwagerl, H. J. *Das Alibi*. Hamburg, 1964.
8. Weihmann, R. *Kriminalistik*. Verlag Deutsche Polizeiliteratur GMBH Buchvertrieb, 1996.
9. Tomaszewski, T. *Alibi*. Problematyka kryminalistyczna. Warszawa, 1993
10. Girdwoyń, P. *Wersje Kryminalistyczne. Owykrywaniu przestępstw*. Warszawa, 2001.
11. Kuzavinis, K. *Lotynų-lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius, 1996.
12. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius, 2001.
13. *Комментарий к уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации*. Москва, 2004.
14. Baudžiamoji byla Nr. 2K–613/2003. Aukščiausiojo teismo biuletėnis. *Teismų praktika, Nr. 20*. Vilnius, 2003, p. 153–156.
15. Эйман, А. А. *Логика доказывания*. Москва, 1971, с. 27.

ALIBIERMTTLUNG: KRIMINALISTISCHE UND PROZESSISCHE ASPEKTE

Alvydas Barkauskas *

Mykolas Romeris Universitāt

Z u s a m e n f a s s u n g

Theoretische und praktische Aspekte der Auffassung, Struktur und Beweisführung von Verbrechenalibi.

Die Nachprüfung des Alibis ist eng verbunden mit der Nachprüfung der Versionen während der Verbrechensermittlung, weil das von dem Prozessteilnehmer aufgeworfene Alibi oft das Beweissystem einfach zerstört, wodurch eine Problemsituation in der Verbrechensermittlung entsteht.

Bei der Nachprüfung und Feststellung des Alibis verändert sich oft wesentlich auch die aufgeworfene Version. In solchem Fall wird unvermeidlich auch die Taktik der Beweissammlung- und nachprüfung korrigiert. Es wurden in der strafprozessrechtlichen und kriminalistischen Literatur in Litauen die Problemfragen der Auffassung, Struktur und Nachprüfung des Alibis wenig erörtert. Bei der Analyse der Problemen von Alibiuntersuchung hat sich der Autor auf die Behauptungen der Wissenschaftler aus Australien, Polen, Russland sowie Deutschland gestützt. Der Autor hat die Stellungen von L.Drapkin, N.Kručinina, R.Ackermann, H.Clages, H.Roll, R.Magulskij, H.Schwagerl, R. Weihmann, T. Tomaszewski, P. Girdwoyń zu den Fragen der Auffassung, Struktur und Bedeutung bei der Verbrechensermittlung des Alibis analysiert.

Der Autor ist zu der folgenden Schlussfolgerung gekommen: Das Alibi ist die von dem Verdächtigten (Angeklagten) vorgebrachten ihm rechtvertigenden Angaben, die seine Teilnahme an dem ihm inkriminierten Verbrechen widerlegen, da er während der Begehung des Verbrechens auf dem Tatort abwesend war.

Die Struktur des Alibis kann wie die Verdächtigter (Angeklagter) – Ort – Zeit – Beziehung abgefasst werden. Nach

* Dozent des Lehrstuhls für Strafprozess, die Rechtsfakultät der Mykolas Romeris Universitāt.

den Regeln der Logik kann das Alibi folgenderweise erklärt werden: bei den Anfangsbedingungen, wenn der Verdächtige (Angeklagte) sich auf das Alibi stützt, sollen, erstens, logischerweise die Zeit der Verbrechensbegehung (NL) und die Zeit auf dem Ort, wo der Verdächtige (Angeklagte) während der Verbrechensbegehung war (BL), zusammenfallen: (NL) ~ (BL). Das bedeutet, dass sie äquivalent sein sollen. Zweitens, soll der Tatort (NV) und der Ort der Anwesenheit des Verdächtigten (Angeklagten) während des Zeitpunktes der Verbrechensbegehung (BV) nicht zusammenfallen: (NV) / (BV).^{*} Diese Strukturelemente des Alibis werden während der Ermittlung unter der Anwendung der parallelen Methode der Versionskontrolle nachgeprüft. Diese vier Elemente des Alibis können auch als bestimmte logische Elemente analysiert werden.

Bei der logischen Analyse des Alibis sollen folgende wesentliche Momente in Betracht gezogen werden: erstens, bei der Bestätigung des Alibis sollen alle Daten über die Zeit der Verbrechensbegehung (NL) und die Zeit auf dem Ort, wo der Verdächtige (Angeklagte) während der Verbrechensbegehung war (BL), völlig zusammenfallen: (NL) ~ (BL). Die Daten über die Ortangaben sollen nicht zusammenfallen. Zweitens, wenn das Alibi sich nicht bestätigt, werden die die Zeit und den Ort kennzeichnenden Daten ausgetauscht: (NL) ~ (NV) und (BL) / (BV). Das widerlegt sowohl faktisch, als auch logisch die Version des Verdächtigten (Angeklagten) wegen seines Alibis.

Schlüsselwort: alibi, alibiermittlung, Ermittlung, Beweisführung, Version